

vak birtokában élik át az időt 1919-ig. Ekkor mintha megállt volna az idő. A jobb sors helyett bekövetkezett a legújabb kor, mely nem kímélt és mélyen befolyásolta a nemzetségek, családok, egyének életét. A szamosújvári örménység külföldi összeköttetéseit teljesen elvesztette a helytelen gazdaságpolitika miatt - el nem bírható exportvámok, szállítási költségek és nehézségek -, remény sem lehetett arra, hogy a piacokat visszaszerezhesse. Bécs, Prága, Porosz-Szilézia, Lengyelföld, Budapest-Kőbánya, az örmények által üzött exportkereskedelem központjai voltak. Az első s talán a legmélyebben bántó csapás volt ez. A végzet dolga volt s ehhez járult, hogy a határtalan állami beavatkozás folytán máról-holnapra az örmény bér-
lők a bérterületüket is elvesztették. A gyűjtőhelyül szolgáló, magántulajdont képező ezerholdas legelőterületeket még a kisajátítási eljárás előtt az erőszak jogán, a falvak népe szállja meg. E megszállást az államhatalom később szentesíti. A szamosújvári örmény egyházmegyének - dacára annak, hogy törvény szerint 100-200 kat. hold művelhető területhez volt joga -, dacára a konkordátum-törvénynek s az ebben biztosított jogutódlásnak, a fiú- és leány- árvaintézetnek s a szegényháznak földbirtokai vesznek el a tulajdonosaikra nézve, az agrárreform folytán. Megdermedt a kereskedelmi élet. Virágzó örmény közvetítő és termelő telepek semmisülnek meg. A **Bárány-, László-, Papp-** családok sorsát pecsételi meg az idő. Majdnem tízezer kat. hold területű földbirtokot sajátítottak ki e családoktól, aránytalanul többet, mint Szamos-megye román családaitól. *Gyulatelke, Szamosjenő, Ormány, Nagyiklód, Kiscég, Kérő, Aranyos-medgyes, Kisszék* községek határain gyorsan, nagyon gyorsan végrehajtották a földbirtokreformot. Radikálisan! Kisajátítottak legelőterületeket, dacára, hogy ezek védelmét a törvény bizonyos mértékben biztosította s az örmény nemzetség fel sem ocsúdhatott, pár hónap alatt mintagazdaságok cseréltek gazdát. Fel kellett oszlatni ménest, marhagulyát, el kellett kótyavetyélni mangalica-fajta nyájsertés csordákat s ahol egykor a jogbiztonságban megnyugvás honolt, a szomorúságok, a gondok lettek úrrá. A végzet pallósa suhanásában az ártatlan örmény családokat érintette a legfájóbban.

* *

Az örménység szomorú s egyben vigasztalan helyzetbe jut. Anélkül, hogy az államhatalom egyházi szempontból, mint törvényhozó, a kérdést megoldotta volna, az egykor igen gazdag örmény egyház pár hónap alatt szegénnyé lett.

Alapítványi vagyonok fölött ítélte az idő, s mi végtelen szomorúsággal látjuk egy kiválóságában nagy nemzetségnek elkallódását, mely úgy egyházában, mint a köz- és kereskedelmi életben elvárhatta volna az államhatalom igazságtevését. Ez a jog és erkölcs szerint kötelesség lett volna. E nemzetség nem kívánt mást, s nem kíván mást, mint az egyház szempontjából a jogutódlás alapján a konkordátum-törvény végrehajtását.

* *

Az örménység elei 1672-ben települnek Erdély földjén. Törökidő után a kereskedelmi élet fellendítésével nagyban hozzájárulnak a közigazdasági élet fellendítéséhez. Azóta szépen ívelő haladásban gyarapodnak. Volt idő, amikor Szamosújvárt az örmények lélekszáma a háromezret is túlhaladta, ma e lélekszám alig éri el a hétszázat. Fölépítik az örmény monumentális székesegyházat, mely úgy is, mint történelmi műemlék, úgy is, mint gyönyörű alkotás, még napjainkban is feltűnést kelt. Jótékony s a maguk nemében egyedülálló intézmények létesülnek alapítványi vagyonokból. Fiú-, leány-árvaintézete páratlan az országban, mindkét nembeli örmény eredetű iskolakötelesek befogadására. Az elaggott és elszegényedett örményeknek a Karácsonyi család által létesített szegényház ad otthont és ételmezt.

* *

Szamosújvárt minden épület, talán mondhatjuk úgy is, minden kő az örménység szép múltjáról beszél. E szép múlt fölött elmerenghetünk a szőke Szamos partján épült örmény városban, az erdélyi örménység fővárosában.

*A szerző Szamosújváron élt.
(Megjelent az Ellenzék 1933. augusztus 20-i számában)*

* * *

Megnyílt a Semiramis - örmény babkávészó

Az elmúlt héten megnyílt a **Semiramis**, az első örmény babkávészó Budapesten. Többféle frissen pörkölt Arabica kávé kapható a világ minden tájáról! A kávészemeket három módon pörkölik, hogy tökéletes ízű, aromájú kávé főzzenek a kávé élvezőinek.

1. A Világos színű **bécsi pörkölés** a reggeli tejeskávé elkészítésénél nélkülözhetetlen.

2. A sötétebb színű **francia pörkölés** a napi forró ital alapja.

3. A legsötétebb színű **olasz pörkölés** az „igazi kávé”, az ital szenvedélyes ízét hozza felszínre.

A Semiramis kávé különleges minősége, választéka, friss napi pörkölése garantálja, hogy Ön mindig kiváló kávéval rendelkezik! Térjen be a Semiramis babkávészóba!

Cím: Budapest, V. Régiposta u. 7-9. Telefon: 1/266-7314

* * *

Wertán Zsoltné

Czárán Gyula 100 éve költözött az Úr szeretetébe

Czárán Gyula csodálta, szerette a természetet. Bejárta Európa legszebb részeit, kivált az Alpokat. Svájci mintára, főleg birtokai jövedelméből, de az Erdélyi Kárpát Egyesület (EKE) támogatásával is sziklalépcsőket vágatott, szurdok létrákat emeltetett és jelzett turista-utakat létesített, összesen 664 km hosszon, a Bihar hegységben. Barlangokat tárt fel stb. Egy-egy terület látnivalóit „körutak” formájában tárta a turisták elé.

A később ismerttetendő *Czárán Gyula Emlékkönyv* megragadó szövegének sok idézetéből íme néhány, Dr Szádeczky Gyula tollából: „A természetnek szokatlanul nagyméretű tárgyai, aminő egy hatalmas víz-esés, katlan, földalatti teremsor stb. paránságunk, gyengeségünk érzetét kelti fel bennünk, megfélemlítenek. Ezért, amikor Czárán ilyeneket mutat, mindig elvezet szép kilátóhelyekre is, ahol lelkünk felemelkedik, gondolatunk szárnyakat kap, ahol önérzetünket, bátorságunkat visszanyerjük. Az ő körútjai rendszeresen a megismert imponáló, megfélemlítő természeti jelenségek legyőzésével végződnek. Akadályt nem ismerő merész kivitelben rejlik az ő turista alkotásainak nagysága. Valóságos hősköltemények ezek a maguk nevében.”

A Meleg-Szamos forrás vidékének múzeumi, vagy ahogy Czárán mondja, „bazári” zsúfoltsága tárházában a legváltozatosabb és legromantikusabb térképekben, gyönyörködhattunk... Az EKE „Erdély” című lapjában egy beszámolóban olvasható: „Kényelmes gyalogjárók, hidak, karfák, lépcsők könnyítik meg a turistáskodást. Ezek között a leginpozásabb alkotás az a lépcső, mely a 'Moloch torka' nevű, sziklahasadékba vezet, melynek végére épített teraszról gyönyörű vízesést szemlélhetünk. Ez az egyetlen alkotás három hónapi munkába került, melegen szakadatlan 12 munkás dolgozott, Czárán Gyula személyes felügyeletével és részvételével...”

Nyolc kilométer utat, 5 hidat, párszáz méter víz fölé épített hídlást és létrát épített itt Czárán az EKE 400 forintos „segélyéből”... Az EKE Műszaki Bizottság 1900 évi egyik ülésén a következő szavak hangzottak el: „Ezen páratlan bőkezűséggel szemben bizottságunk egyszerű köszönete nem elégséges... Az ő munkássága egész turista egyesületet képvisel és annak áldásos közhasznú munkáját egyedül végzi.” (Tiszteletbeli EKE tag lett, noha tagsága 1895-től már megvolt.) Menyházán a díszoklevél átadásakor Melitskó Frigyes MÁV főmérnök, az EKE turista osztályának elnöke mondotta: „Egyesületünk önmagát tisztelte meg, midőn Téged tiszteletbeli tagjává megválasztott, hiszen azzal a maga részére tett kedvező bizonyoságot, azon későbbi nemzedékek elébe, kik benned turista-ügyünk legnagyobb úttörőjét, fejlesztőjét felismerni és tisztelni fogják...”

Czárán így válaszolt: „Sokáig dolgoztam én anélkül, hogy valaki komolyan vette volna munkámat, s hogy ennek valami jelentőséget, fontosságot, hasznot tulajdonítottak volna. Ez EKE volt az első, aki észrevette, figyelme tárgyává tette, megértette, méltányolni kezdte, elismerésben s hathatós erkölcsi és anyagi támogatásban részesítette. Midőn ezt láttam, csak akkor - és csak ettől fogva kezdtem először érezni, hogy nem dolgoztam hiába, hogy nem végeztem haszontalan munkát, hanem hogy az: hézagot pótol. Friss erőt fogok meríteni a zászló alatt, melyre kedves hegyeink természeti szépségeinek felkutatása, megismertetése és művelése van felírva.”

A Galbina szurdokvölgyét a „Galbináriát” Czárán Gyula részletesen leírja turista kalauzában: „A Galbina forrásvidéke az, amelyre talán a hegység legfőbb érdeke összpontosul: ez mondhatni gócpontja az egész Bihar legkiválóbb s megragadóbb nevezetességeinek.

A Csodavárat s környékét is ide lehet tulajdonképpen számítani, minthogy az ott eltűnő vizek a Porcika hegyláncot aláaknázva, a Galbina-Izbuk kitörésében, a Galbina eredetében jönnek ismét napvilágra. De ezenkívül maga ezen kitöréseknek környéke oly pazar sorozatát rejt a rendkívüli, megkapó szebbnél-szebb természeti tüneményeknek, melyekhez fogható a képek arányaira és imponáló hatalmára, az öster-mészet közvetlenségével ható erejére, elevenségére, festői bájaira s főleg sokoldalúsága - és gazdag vál-